

УДК 331.5

Шубалий О.М., д.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОМПЛЕКСНОЇ СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ СТАНУ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

У статті обґрунтовано методика комплексної індексної оцінки стану регіонального ринку праці за такими напрямками: зареєстроване безробіття; охоплення незайнятого населення активними заходами сприяння зайнятості; молодь на ринку праці; жінки на ринку праці; інваліди на ринку праці; результативність роботи центрів зайнятості; надання фінансової допомоги безробітним. Розроблено варіанти політики регулювання регіонального ринку праці залежно від результатів комплексної оцінки його стану.

Ключові слова: регіональний ринок праці, моніторинг, методика, статистична оцінка, політика регулювання ринку праці.

Шубалый А.М.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ КОМПЛЕКСНОЙ СТАТИСТИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ СОСТОЯНИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РЫНКА ТРУДА

В статье обоснована методика комплексной индексной оценки состояния регионального рынка труда по следующим направлениям: зарегистрированная безработица; охвата незанятого населения активными мерами содействия занятости; молодежь на рынке труда женщины на рынке труда инвалиды на рынке труда результативность работы центров занятости; предоставление финансовой помощи безработным. Разработаны варианты политики регулирования рынка труда в зависимости от результатов комплексной оценки его состояния.

Ключевые слова: региональный рынок труда, мониторинг, методика, статистическая оценка, политика регулирования рынка труда.

Shubalyi A.

METHODICAL BASES INSIGHT ASSESSMENTS OF REGIONAL LABOUR MARKET

In the article the method of comprehensive index assessment of the regional labor market in the following areas: Registered unemployment; coverage of the unemployed active measures to promote employment; young people in the labor market; women in the labor market; disabilities in the labor market; performance of employment centers; financial assistance to the unemployed. Policy options developed regional labor market regulation based on the results of a comprehensive assessment of its condition.

Keywords: regional labor market, monitoring, methodology, statistical evaluation, labor market policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Ринок праці відноситься до складних соціально-економічних систем і характеризується складністю і багатогранністю взаємозв'язків між показниками, які визначають стан і перспективи його розвитку в контексті державної соціальної політики та особливостей регіонального розміщення продуктивних сил та розвитку виробничих відносин. Проведення постійного

моніторингу ринку праці в межах окремого регіону дасть змогу детальніше дослідити регіональний ринок праці, визначити проблеми, які стримують його розвиток та забезпечити швидке їх вирішення за допомогою важелів, та інструментів державного регулювання. Тому в сучасних умовах важливе значення має проведення комплексного оцінювання стану регіонального ринку праці на основі сукупності критеріїв та показників-індикаторів, що їм відповідають.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемам моніторингу ринку праці в Україні також присвячена значна кількість наукових праць відомих вітчизняних вчених, зокрема: З. Бараник, Н. Васильчук, В. Дружиніної, Н. Єсінової, С. Мельник, О. Грішної, А. Колота, Е. Лібанової, М. Оліскевич, В. Онікієнка, О. Сардак та інших [1-9; 11]. Більшість дослідників сходяться на думці, що сучасна система статистичного аналізу та оцінки стану ринку праці в Україні та її регіонах є недосконалою, насамперед, через неповноту охоплення різних сегментів ринку праці.

Цілі статті. Мета статті полягає в обґрунтованні методики комплексної індексної оцінки стану регіонального ринку праці за основними напрямками (сегментами), а також розробці варіантів політики його регулювання залежно від результатів оцінювання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В сучасних умовах перспективним методом статистичного дослідження є проведення комплексної (інтегральної, багатокритеріальної) оцінки стану ринку праці. Комплексна оцінка ефективності організаторської та виробничо-господарської діяльності є дієвим засобом управління, що передбачає вибір та удосконалення методів конструювання узагальнюючих оцінок, а також їх використання у практичній роботі органів державної статистики, менеджерів та економістів-аналітиків як на державному, так і на регіональному рівнях.

Комплексна оцінка слугує також засобом обліку, аналізу і планування; індикатором науково-технічного стану об'єкту господарювання в досліджуваній сукупності; критерієм порівняльної оцінки комерційної діяльності підприємств та їх підрозділів; показником ефективності прийнятих раніше управлінських рішень та повноти їх реалізації; основою вибору можливих варіантів розвитку виробництва й показників очікуваних результатів у майбутньому періоді, а також стимулятором організаторської діяльності [5].

Комплексну оцінку стану регіонального ринку праці доцільно проводити за певними етапами (рис. 1).

Для проведення комплексної оцінки потрібно визначити відносні показники, які характеризують стан ринку праці. Зокрема, вибрано критерії для групування показників, що характеризуватимуть відповідні напрями моніторингу ринку праці:

- моніторинг зареєстрованого безробіття;
- моніторинг охоплення незайнятого населення активними заходами сприяння зайнятості;
- моніторинг молоді на ринку праці;
- моніторинг жінок на ринку праці;
- моніторинг інвалідів на ринку праці;

- моніторинг результативності роботи центрів зайнятості;
- моніторинг надання фінансової допомоги безробітним.

Кожному критерію вибрано у відповідність лише по три основних показники. Усю сукупність показників потрібно розглядати у вигляді єдиної системи показників (табл. 1).

Таблиця 1

Система показників для проведення моніторингу стану регіонального ринку праці

Показники	Формула розрахунку
1	2
1. Моніторинг зареєстрованого безробіття	
Рівень зареєстрованого безробіття	$P_B = \frac{B}{H_{n.прац.}} \cdot 100\% ,$ <p>де B – загальна чисельність безробітних на кінець року, осіб; $H_{n.прац.}$ – чисельність постійного населення працездатного віку на кінець року, осіб.</p>
Середній термін тривалості зареєстрованого безробіття, місяців	$T_B = \frac{\sum ЧБ \cdot t}{\sum ЧБ} ,$ <p>де $ЧБ$ – чисельність незайнятих громадян, які перебувають на обліку в службі зайнятості на кінець року, осіб; t – час перебування незайнятих громадян на обліку в службі зайнятості.</p>

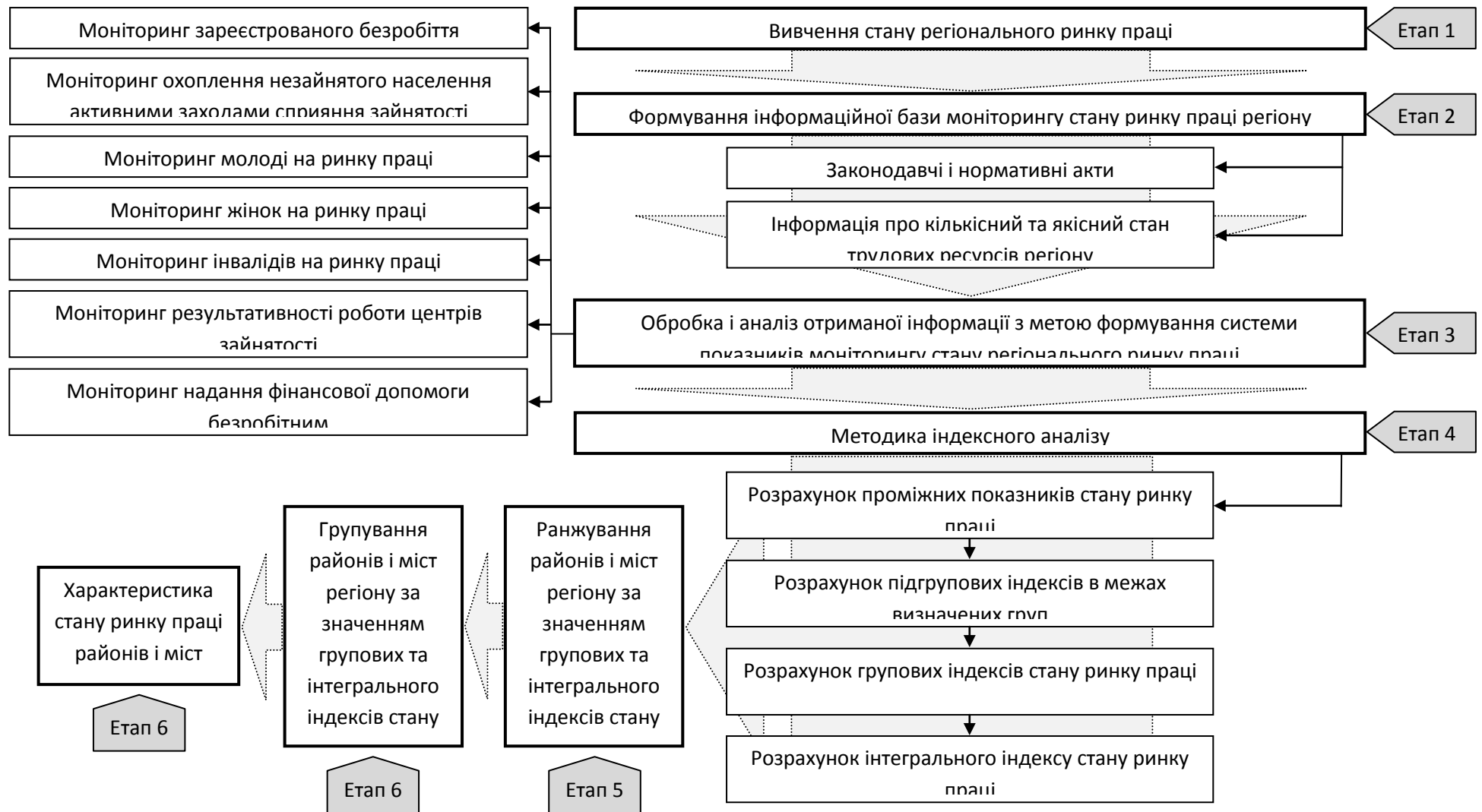

Рис. 1. Етапи проведення комплексної оцінки стану ринку праці регіону (розроблено автором)

1	2
Рівень навантаження на одне вільне робоче місце	$P_{НРМ} = \frac{ЧБ}{П_{пр.}} \cdot 100\% ,$ де $П_{пр.}$ – потреба підприємств у працівниках на кінець року, осіб.
2. Моніторинг охоплення незайнятого населення активними заходами сприяння зайнятості	
Рівень охоплення незайнятого населення активними заходами сприяння зайнятості	$P_{ЧБ}^A = \frac{ЧБ_A}{ЧБ_{СЗ}} \cdot 100\% ,$ де $ЧБ_A$ – чисельність незайнятого населення охопленого активними заходами сприяння зайнятості протягом року, осіб; $ЧБ_{СЗ}$ – чисельність незайнятого населення, яке скористалось послугами служби зайнятості протягом року, осіб.
Рівень охоплення незайнятого населення професійним навчанням	$P_{ЧБ}^{ПН} = \frac{ЧБ_{ПН}}{ЧБ_{безр.}} \cdot 100\% ,$ де $ЧБ_{ПН}$ – чисельність незайнятого населення, яке проходило професійне навчання протягом року, осіб; де $ЧБ_{безр.}$ – чисельність незайнятого населення, яке мало статус безробітного протягом року, осіб.
Питома вага осіб, які брали участь у громадських роботах	$P_{ЧБ}^{зр.р.} = \frac{ЧБ_{зр.р.}}{ЧБ_{СЗ}} \cdot 100\% ,$ де $ЧБ_{зр.р.}$ – чисельність незайнятого населення, яке брало участь у громадських роботах протягом року, осіб; $ЧБ_{СЗ}$ – чисельність незайнятого населення, яке скористалось послугами служби зайнятості протягом року, осіб.
3. Моніторинг молоді на ринку праці	
Рівень безробіття серед молоді	$P_{БМ} = \frac{Б_M}{H_{н.прац.}} \cdot 100\% ,$ де $Б_M$ – чисельність безробітних серед молоді на кінець року, осіб; $H_{н.прац.}$ – чисельність постійного населення працездатного віку на кінець року, осіб.
Питома вага безробітних серед молоді в загальній чисельності безробітних	$ПВ_{БМ} = \frac{Б_M}{Б} \cdot 100\% ,$ де $Б$ – загальна чисельність безробітних на кінець року, осіб.
Рівень працевлаштування безробітних серед молоді	$P_{ПБМ} = \frac{M_{П}}{M_{СЗ}} \cdot 100\% ,$ де $M_{П}$ – чисельність працевлаштованої молоді протягом року, осіб; де $M_{СЗ}$ – чисельність зареєстрованої молоді, яка звернулась по питанню працевлаштування протягом року, осіб.
4. Моніторинг жінок на ринку праці	
Рівень зареєстрованого безробіття серед жінок	$P_{БЖ} = \frac{Б_Ж}{H_{н.прац.}} \cdot 100\% ,$ де $Б_Ж$ – чисельність безробітних серед жінок на кінець року, осіб; $H_{н.прац.}$ – чисельність постійного населення працездатного віку на кінець року, осіб.
Питома вага безробітних серед жінок в загальній чисельності безробітних	$ПВ_{БЖ} = \frac{Б_Ж}{Б} \cdot 100\% ,$ де $Б$ – загальна чисельність безробітних на кінець року, осіб.

1	2
Рівень працевлаштування безробітних серед жінок	$P_{ПБЖ} = \frac{Ж_{П}}{Ж_{СЗ}} \cdot 100\% ,$ <p>де $Ж_{П}$ – чисельність працевлаштованих жінок протягом року, осіб; $Ж_{СЗ}$ – чисельність зареєстрованих жінок, які звернулись по питанню працевлаштування протягом року, осіб.</p>
5. Моніторинг інвалідів на ринку праці	
Рівень зареєстрованого безробіття серед інвалідів	$P_{БІ} = \frac{Б_{ІСЗ}}{H_{п.прац.}} \cdot 100\% ,$ <p>де $Б_{ІСЗ}$ – чисельність безробітних інвалідів, які перебували на обліку в службі зайнятості протягом року, осіб; $H_{п.прац.}$ – чисельність постійного населення працездатного віку, осіб.</p>
Питома вага безробітних серед інвалідів, які перебували на обліку в службі зайнятості, в загальній чисельності безробітних	$ПВ_{БІ} = \frac{Б_{ІСЗ}}{Б_3} \cdot 100\% ,$ <p>де $Б_3$ – чисельність зареєстрованих безробітних протягом року, осіб.</p>
Рівень працевлаштування безробітних серед інвалідів	$P_{ПБІ} = \frac{Б_{ІІІ}}{Б_{ІСЗ}} \cdot 100\% ,$ <p>де $Б_{ІІІ}$ – чисельність працевлаштованих інвалідів протягом року, осіб.</p>
6. Моніторинг результативності роботи центрів зайнятості	
Питома вага працевлаштованих соціально незахищених верств населення в загальній чисельності працевлаштованих незайнятих трудовою діяльністю громадян	$ПВ_{ПСНВН} = \frac{П_{СНВН}}{П} \cdot 100\% ,$ <p>де $П_{СНВН}$ – чисельність працевлаштованих соціально незахищених верств населення, осіб; $П$ – загальна чисельність працевлаштованих незайнятих трудовою діяльністю громадян, осіб.</p>
Рівень працевлаштування безробітних	$P_{ПБ} = \frac{Б_{П}}{Б_3} \cdot 100\% ,$ <p>де $Б_{П}$ – чисельність працевлаштованих безробітних протягом року, осіб; $Б_3$ – чисельність зареєстрованих безробітних протягом року, осіб.</p>
Рівень укомплектування вакансій	$P_{УВ} = \frac{П}{N_B} ,$ <p>де N_B – кількість зареєстрованих вакансій, одиниць.</p>
7. Моніторинг надання фінансової допомоги безробітним	
Питома вага осіб, які одержують допомогу по безробіттю	$ПВ_{Б_{д/б}} = \frac{Б_{д/б}}{Б} \cdot 100\% ,$ <p>де $Б_{д/б}$ – чисельність безробітних, які одержують допомогу по безробіттю на кінець року, осіб.</p>

1	2
Розмір середньомісячної допомоги по безробіттю	$P_{\partial/\delta} = \frac{D / B_{\text{заг.}}}{B_3} \cdot 100\% ,$ де $D/B_{\text{заг.}}$ – загальна сума нарахованої допомоги по безробіттю протягом року, грн; B_3 – кількість зареєстрованих безробітних протягом року, осіб.
Питома вага осіб, які отримали одноразову допомогу для здійснення підприємницької діяльності у загальній чисельності працюючих незайнятих трудовою діяльністю громадян	$ПВ_{\partial/\delta ПД} = \frac{П_{\partial/\delta ПД}}{П} \cdot 100\% ,$ де $П_{\partial/\delta ПД}$ – чисельність осіб, які отримали одноразову виплату допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності, осіб; $П$ – загальна чисельність працюючих незайнятих трудовою діяльністю громадян, осіб.

Примітка. Розроблено та узагальнено автором

Після визначення основних показників-індикаторів необхідно для кожного із них застосувати методику індексного аналізу, яка передбачає розрахунок індивідуальних індексів окремих показників-індикаторів по регіонах (містах, районах) та визначення на їх основі групових інтегральних індексів за кожним критерієм і зведеного інтегрального індексу за всіма групами запропонованих критеріїв.

Індивідуальні індекси показників-індикаторів у межах кожної групи пропонується визначати за формулами, які залежать від того, чи є показник стимулятором (позитивом вважається його збільшення), чи дестимулятором (позитивом вважається його зменшення) [10].

Для показників стимуляторів індивідуальні індекси визначатимуться за формулою:

$$Y_{ij}^k = \frac{X_{ij}^k}{X_{j_{\max}}^k}, \quad (1)$$

де X_{ij}^k – значення j -го показника-індикатора у k -ій групі показників на i -му районному (міському) центрі зайнятості;

$X_{j_{\max}}^k$ – максимальне значення j -го показника-індикатора у k -ій групі показників;

i – номер районного (міського) центру зайнятості ($i = 1 \dots m; m = 18$);

j – номер показника-індикатора ($j = 1 \dots n; n = 3$);

k – група показників, що відповідає критерію оцінювання ($k = 1 \dots p; p = 7$).

Для показників дестимуляторів індивідуальні індекси визначатимуться за формулою:

$$Y_{ij}^k = \frac{X_{j_{\min}}^k}{X_{ij}^k}, \quad (2)$$

де $X_{j_{\min}}^k$ – мінімальне значення j -го показника-індикатора у k -ій групі показників.

На наступному етапі на основі індивідуальних індексів визначатиметься інтегральний груповий індекс (Y_i^k) по i -му у k -ій групі показників за формулою:

$$Y_i^k = \sqrt[n]{\prod_{j=1}^n (1 + Y_{ij}^k)} - 1 \quad (3)$$

На завершальному етапі аналізу визначатиметься зведений інтегральний індекс за всіма групами показників по кожному районному (міському) центру зайнятості (Y_i) за формулою:

$$Y_i = \sqrt[p]{\prod_{k=1}^p (1 + Y_i^k)} - 1 \quad (4)$$

У процесі аналізу та оцінки нерідко виникає потреба узагальнення тенденції розвитку певного процесу за весь аналізований період. У нашому випадку важливо оцінити стан регіонального ринку праці не лише за окремі роки, а й за весь аналізований період.

Для проведення такої інтегральної оцінки по кожній групі показників-індикаторів пропонується розраховувати інтегральний груповий індекс стану регіонального ринку праці ($Y_i^k(T)$) по районному (міському) центру зайнятості у k -ій групі показників за період T за формулою:

$$Y_i^k(T) = \sqrt[T]{\prod_{t=1}^T (1 + Y_i^k(t))} - 1, \quad (5)$$

де t – номер окремого року періоду, за який проводиться інтегральна оцінка ($t = 1 \dots T$; $T = 5$);

$Y_i^k(t)$ – інтегральний груповий індекс по i -му районному (міському) центру зайнятості у k -ій групі показників за окремий рік t з періоду T .

Для проведення зведеної інтегральної оцінки по всіх групах показників-індикаторів пропонується розраховувати зведений інтегральний індекс стану регіонального ринку праці ($Y_i(T)$) по i -му районному (міському) центру зайнятості за період T за формулою:

$$Y_i(T) = \sqrt[T]{\prod_{t=1}^T (1 + Y_i(t))} - 1, \quad (6)$$

де $Y_i(T)$ – зведений інтегральний індекс по i -му районному (міському) центру зайнятості за окремий рік t з періоду T .

Важливе значення у процесі порівняльного аналізу та оцінки має групування районних (міських) центрів зайнятості за станом ринку праці на основі отриманих інтегральних індексів. Групування пропонується провести шляхом поділу сукупності районних (міських) центрів зайнятості на три групи з рівними інтервалами за станом ринку праці:

- критичний: $Y_{min} < Y < Y_{min} + h$;
- нестабільний: $Y_{min} + h < Y < Y_{max} - h$;
- порівняно стабільний: $Y_{min} - h < Y < Y_{max}$,

де h – величина інтервалу групування, яка визначається за формулою:

$$h = \frac{Y_{max} - Y_{min}}{r},$$

(7)

де r – кількість груп ($r = 3$);

Y_{max} – максимальне значення індексу у групі;

Y_{min} – мінімальне значення індексу у групі.

Отже, на основі представленої методики доцільно проводити комплексну інтегральну оцінку стану регіонального ринку праці за сукупністю критеріїв.

На основі сформованої методики комплексної оцінки стану регіонального ринку праці необхідно розглянути варіанти політики його регулювання (табл. 2).

Таблиця 2

Варіанти політики регулювання регіонального ринку праці залежно від результатів комплексної оцінки його стану

Критерії	Стан регіонального ринку праці		
	критичний	нестабільний	порівняно стабільний
Зареєстроване безробіття	Активна політика зниження безробіття	Пасивна політика зниження безробіття	Політика утримання позитивних тенденцій зниження безробіття
Охоплення незайнятого населення активними заходами сприяння зайнятості	Активна політика сприяння зайнятості	Пасивна політика сприяння зайнятості	Політика утримання позитивних тенденцій сприяння зайнятості
Молодь на ринку праці	Активна політика працевлаштування молоді	Пасивна політика працевлаштування молоді	Політика утримання позитивних тенденцій працевлаштування молоді
Жінки на ринку праці	Активна політика працевлаштування жінок	Пасивна політика працевлаштування жінок	Політика утримання позитивних тенденцій працевлаштування жінок
Інваліди на ринку праці	Активна політика працевлаштування інвалідів	Пасивна політика працевлаштування інвалідів	Політика утримання позитивних тенденцій працевлаштування інвалідів
Моніторинг результативності роботи центрів зайнятості	Активна політика підвищення результативності роботи центрів	Пасивна політика підвищення результативності роботи центрів	Політика утримання позитивних тенденцій підвищення результативності роботи центрів
Моніторинг надання фінансової допомоги безробітним	Активна політика надання фінансової допомоги безробітним	Пасивна політика надання фінансової допомоги безробітним	Політика утримання позитивних тенденцій надання фінансової допомоги безробітним

Примітка. Розроблено автором

Проведення постійного моніторингу ринку праці в межах окремого регіону дозволить детальніше дослідити ринок праці регіону, визначити проблеми, які стримують його розвиток та забезпечити швидке їх вирішення за допомогою важелів та інструментів державного регулювання.

Запропонована методика дає змогу проводити комплексну оцінку стану ринку праці регіону з виведенням значень інтегральних індексів, що дозволяє характеризувати зміни на ринку праці в окремих містах та районах області в сторону покращення чи погіршення та формулювати відповідні рекомендації, що супроводжуються аналізом факторів, котрі викликали зміни за відповідний період.

Висновки. Моніторинг ринку праці пропонується розглядати як спеціально організовану координуючу систему спостереження, аналізу та здійснення прогнозу

процесів, які відбуваються на ринку праці, та вивчення основних чинників, які впливають на зайнятість, безробіття, наявність робочих місць тощо, а прогнозування ринку праці – як вивчення зміни умов, які впливають на попит та пропозицію праці на прогнозований період. Моніторинг стану регіонального ринку праці доцільно проводити за такими напрямками: моніторинг зареєстрованого безробіття; моніторинг охоплення незайнятого населення активними заходами сприяння зайнятості; моніторинг молоді на ринку праці; моніторинг жінок на ринку праці; моніторинг інвалідів на ринку праці; моніторинг результативності роботи центрів зайнятості; моніторинг надання фінансової допомоги безробітним.

Розроблено методику оцінки стану регіонального ринку праці на основі виділених напрямів моніторингу, яка передбачає аналіз якісних та кількісних показників та їх інтегральну оцінку. При чому кожний напрям моніторингу стану регіонального ринку праці представлений сукупністю показників, які їх характеризують. Розроблений методичний підхід дозволяє виділити варіанти політики регулювання ринку праці: активна політика, пасивна політика, політика утримання позитивних тенденцій.

Список використаних джерел:

1. Бараник З.П. Статистика ринку праці : Навч. посіб. / З. П. Бараник. – К. : КНЕУ, 2005. – 167 с.
2. Васильчук Н.О. Сегментарний аналіз регіонального ринку праці / Н.О. Васильчук // Економіка та держава. – 2011. – № 11. – С. 95-101.
3. Дружиніна В.В. Перспективний аналіз поточного попиту місцевого ринку праці / В. В. Дружиніна // Бізнес Інформ. – 2014. – № 1. – С. 77-82.
4. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підручник. – 5-те вид., оновлене. Затверджено МОН / Грішнова О.А. – К., 2011. – 390 с.
5. Економіка праці і соціально-трудові відносини. Теоретичний курс : підручник / За заг. ред. Л. М. Черчик. – Луцьк : СЛУ імені Лесі Українки, 2015. – 412 с.
6. Палиця О. В. Моніторинг ринку праці як складова системи державної діагностики попиту та пропозиції робочої сили / О. В. Палиця // Наукові праці МАУП. – К. 2010. – Вип. 1 (24). – С. 83– 89.
7. Олісевич М.О. Економетричний аналіз взаємозв'язків між показниками ринку праці в Україні / М.О. Олісевич // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2013. – № 2. – С. 24-29.
8. Олісевич М.О. Асиметричність динаміки процесів на ринку праці: нелінійний економетричний аналіз / М. О. Олісевич // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 427-436.
9. Онікієнко В.В. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи [Текст] / В. В. Онікієнко [та ін.] ; ред. В. В. Онікієнко ; НАН України, Рада по вивченню продукт. сил України. – К. : [б.в.], 2007. – 286 с.
10. Побурко Я. О. Основи організації регіональної статистики / Я.О. Побурко. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2004. – 196 с.
11. Сардак О. Актуальні аспекти аналізу ринку праці / О. Сардак // Економічний аналіз. – 2012. – Т. 10(1). – С. 347-353.